

מראי מקומות- בבא בתרא ק"ח

יש נוחלין

משפחת אב, מ"מ אין אמו יורשו (ואפי' אם מעולם לא הי' משפחת אב, כגון דעכו"ם בא על בת ישראל, או אם מת אביו קודם לידתו), וא"כ נראה מזה דאין משפחת אם משפחה כלל, והניח בצ"ע. [וע"ע באבן עזרא (במדבר כ"ז, ט') דכ' אהא דונתתם את נחלתו לאחיו, היינו מאב או מאם, ולכאור' תמוה, דמתני' מפורש להיפוך, ואולי ס"ל כהרשב"ם כאן, דשייך משפחת אם היינו דאין לו משפחת אב, וצ"ע.] וע"ע בשו"ת זקן אהרן (סי' ק"צ) דמצדד כן לדינא, וכ' דכ"כ ר' ירוחם, דפעמים משפחת האם יורשים, וכ' דכן כ' הרשב"ם [ואולי כוונתו לדבריו כאן. אולם ברשב"ם בהמשך הגמ' (ד"ה לא נוחלין ולא מנחילין) משמע שאין משפחת האם יורש אלא מדין משפחת אב אם הם משפחת אב. ובאמת דברי הרשב"ם צ"ע, מהו החידוש דמשפחת האם יורש היכא שהוא ג"כ משפחת האב, היתכן שיש איזה גריעותא במה שהם ג"כ משפחת האם. ואולי כוונתו לומר דהיכא שמשפחת האם שוה עם אחרים בקורבא מצד האב, דאז מה שהם משפחת האם מהני שהם יורשו ולא האחרים, וצ"ע בכל זה, וע"ע לקמן], וכ' דהיכא דתפסי אין להוציא מידם.

והאיש את אמו- לכאור' יש להעיר קצת, דאם משפחת האם אינה קרוי' משפחה, ולכן האם אינה יורשת בנה, א"כ למה באמת בנה יורשה, הרי הוא אינו ממשפחת אביה, וכמו שהיא אינה ממשפחתו, לכאור' הוא אינו ממשפחתה (ואף דנלמד מקראי לקמן, מ"מ הרי לכאור' יש ללמוד מזה דשפיר הוי משפחת אם משפחתו). וע' באור שמח (הל' נחלות א', סוף הל' ח'), ומשמע מדבריו דלגבי דידה הם נחשבים למשפחתה (בנוגע הא דמנחיל גם לבניו מה שיוורש מאמו) [ומשמע דאף דנלמד מקרא הא דבן יורש אמו, הי' צריך האור"ש לפרש כן לכאור' למה מנחיל לבניו, וצ"ע].

והאחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין- כ' הרשב"ם דהיכא דמשפחת האם הוא ג"כ משפחת האב, שפיר יורשין בתורת משפחת האב. ותמה הרש"ש, הא פשיטא, האם משום שהוא משפחת האם ג"כ יהי' מגרע גרע (וכן הק' ר' אלחנן בקובץ ענינים והניח בצע"ג). וכ' דאולי י"ל דאה"נ, יש מקום שלא ירשו משום שהם משפחת האם, כדי שלא יבאו לומר דמשפחת האם יורשים, והפקר ב"ד הפקר, קמ"ל דלא אמרי' כן. וע"ע בשיעורי ר' דוד פוברסקי (קמ"ג) דצידד לומר (כעין

א) והאחין מן האב נוחלין ומנחילין- ע' ברמב"ן על התורה (במדבר כ"ז, ט') שכ' דהאחין מנחילין דרך משמוש. דהיינו, דכ' דמה שהתורה לא הי' צריך להזכיר ירושת האב, היינו משום דירושה אינו הולך לצדדין, אלא רק ביוצאי חלציו, ולכן אם האחים יורשים אחיהם, ע"כ הביאור בזה הוא דמעיקרא יורש האב בקבר את בנו, ושוב האחים יורשים מאביהם. ע' בשיעורי ר'

שמואל (א') שהוכיח מדברי בעל התרומות דס"ל דהאחים יורשים מכח עצמם, ולא דרך משמוש, דכ' הבעה"ת דאם יורש אחי אביו, צריך לשלם חוב אביו, ואינו יכול לומר דמכח אבי האב קאתינא אלא היכא דיוורש אבי האב. ואם אי' דמה שאביו גופי' יהי' יורש אחיו שלו הוא רק מכח משמוש, א"כ הרי הי' יכול לומר דמכח אבי אבי קא אתינא, ובכה"ג לא יהי' צריך לשלם החוב, אע"כ דס"ל לבעה"ת דלא מהני מדין משמוש, אלא ע"כ שאביו של זה יורש אחיו בכח עצמו. וע"ע נפק"מ בשו"ת רעק"א (קל"ב), אם אומר אדם שרוצה להוריש לאח בין האחין, דאם יורשים מדין עצמם, א"כ שפיר יכול להוריש לאח בין האחים. אבל אם דרך משמוש הוא, א"כ מה שייך אח בין האחין, הרי האב (שהוא בקבר) הוא המנחיל, ואין כח לזה להוריש לא' בין האחרים. וע"ש עוד

נפק"מ בענין זה. [וע"ע בתוס' רי"ד כאן, שהעיר למה צריך לומר עוד פעם נוחלין ומנחילין אצל אחין, ע"ש מש"כ בזה, וכן העיר המאירי, וכ' שיש ב' מיני ירושה, ירושה שהיא מעלין לתחתון ותחתון לעליון, כגון אב לבן ובן לאב, וגם ירושה ששניהם על מדרגה א', כגון אחין. ואולי משמע מזה דס"ל דירושת האחין הוא ישר, ויש לדחות.]

ב) והאיש את אמו... נוחלין ולא מנחילין- פי' הרשב"ם, "אבל לא מנחיל, שהרי קרובי האב יורשין אותו, דמשפחת אם אינה קרוי' משפחה". ודייק מזה בשיעורי ר' שמואל (ד') דרק משום דיש כאן משפחת אב, לכן משפחת האם אינה קרוי' משפחה, אבל אם לא הי' שום משפחת אב, אז שפיר יהי' משפחת האם קרוי' משפחה ונוחלין. ותמה ר' שמואל על זה, דהא אי' לקמן (קמב). דאפי' בגר שמת, ונמצא דלבנו אין שום

(ו) **אדרבה, מרבה אני את האח שכן קם תחת אביו ליבום- פי' הרשב"ם**, דהיינו דהי' ק' להגמ', למה אביו קם לירושה קודם האח, הרי לכאור' צריך להיות גם לאחר האח וגם לאחר הבן. אולם ע' בר' גרשום דמבואר דהבין דקו' הגמ' הוא שיהי' מרבה דוקא האח, ולא את הבן, ויהי' הבן יורש לאחר ירושת האב, וכמו שהאח יורשו למעשה. וע' במהרש"א דהעיר דלכאור' פשוטות לשון הגמ' לא משמע כפי' הרשב"ם, ולכן למה פי' כן. ותי' דאם הגמ' הי' רוצה לרבות האח ולהוציא הבן, הול"ל "אדרבה, מרבה אני את האח ואוציא את הבן והבת", ולא קאמר כן, אלא רק מרבה אני את האח, א"כ משמע דבאמת לא הי' כוונתו אלא לרבות האח גרידא, שיהי' גם האח קודם האב, ולא גם למעט הבן והבת. ומה דהגמ' באמת לא הק' כן שירבה האח וממעט הבן, כ' המהרש"א משום דכיון דאכתי לא ידעינן דמה דכתי' שארו הוא דוקא להקדים האב, א"כ שפיר י"ל שיהיו כולם קודם האב. וע' בריטב"א דג"כ פי' כמו הרשב"ם, וכ' דמוכרחין לומר כן, דהא התורה אמרה בפירוש שהבן קודם לאח, ואין סברא לומר דהיכא שיש אב, האח קודם להאב והבן אינו קודם להאב, אבל אם אין אב, הבן קודם לאח, דמהכ"ת לחלק כן.

(ז) **מרבה אני את האח- הק' הגידולי שמואל** (עמוד א', והביא קו' כע"ז מהמהרי"ל דסקין על סוגיא אחרת), איך שייך לצדד שיהיו האחים יורשים במקום שיש בת (וכמו שפירש ר' גרשום, ודלא כפי' הרשב"ם, וכנ"ל), הרי מבואר בתורה דבנות צלפחד ירשו את צלפחד, ולא אמר תורה שאחיהם יירשו אותו, וא"כ ע"כ הבת קודם להאחים. וכ' לחדש דמה דהגמ' צידד דהאח קודם להבן ובת, היינו רק היכא דכבר מת הבן והבת, דאז אמרה תורה דלא יורד דרך הבן והבת דרך הקבר, אלא ילך להאחים, רק בכה"ג הי' הה"א של הגמ'.

(ח) **תיפוק לי' דהכא תרתי, וכו'- הק' הריטב"א**, מהו הקו', אדרבה, מה שהק' הגמ' הי' עדיף טפי, דאפי' אם אין שנים, מ"מ הרי יש סברא גדולה דכלום יש יבום אלא במקום שאין בן.

דברינו לעיל) די"ל דהיכא דמשפחת האם הם ג"כ משפחת האב, יורשים ישר ולא דרך משמוש. וע"ע באמת ליעקב שצידד לומר דאולי כאן גרע, דע"י ירושת משפחת האם, יש חשש העברת נחלה משבט לשבט, ולכן ה"א שאינו יורשת, ע"ש מש"כ בזה.

(ה) **יכול יהא קודם לבן, וכו'- הק' תוס' (ד"ה יכול [ב'] בסוף דבריו)**, ל"ל דכ' רחמנא דאחים יורשים אחיהם, תיפוק לי' מדין משמוש, דבלא"ה יורשים אותו. והק' בשו"ת רעק"א (קל"ב), הרי יש נפק"מ במה שיוורש ישר (וכמו שהבאנו לעיל מיני', ע"ש), ולכן הי' רוצה התורה לחדש דאינו יורש מתורת משמוש אלא ישר, ולכן שפיר הי' צריך התורה לכתוב ירושת אח. וע' באמרי משה (ל"ח, י"א) דכ' דמבואר מדברי רעק"א דאף דלא הי' צריך לכתוב ירושת אח, מ"מ השתא דכתיב ירושת אח מהני ישר, ולא דרך משמוש. דהיינו, דאף דהיכא דהאב קיים הוא קודם להאח, אולם לאחר מיתתו האח קודם, ויורש ישר. והק' האמר"מ, א"כ מה הק' תוס' בתחלת דבריהם, דהק' דאם האב קודם הבן, אז לעולם לא יירש הבן, דהא לעולם יהי' מעיקרא להאב ולבניו, קודם שיהי' לבן המת, הרי לדברי רעק"א, כל זה שייך רק בחיי האב, אבל במיתת האב שפיר יורש הבן, דהא כתי' ירושת בן בתורה, וא"כ נמצא דיורש ישר, ולא משום משמוש, וא"כ מהו קו' תוס'. אלא מוכרח מקו' תוס', דכל מי שהוא קודם בחיים, ג"כ קודם במיתה לענין משמוש, ולא אמרי' דכיון דכתי' בתורה, ממילא מהני דרך ישר. ולכן כ' האמר"מ דשפיר ס"ל לתוס' דכל שקודם בחיים קודם גם במיתה, ולכן שפיר הק' דאם האב קודם, דשוב לא יהי' שום ירושת בן. אבל כ' האמר"מ דאפ"ה ק' קו' רעק"א, דהא י"ל שאפי' היכא דיורש ע"י משמוש, מ"מ כיון שכתב התורה שהוא יורש, הוא ג"כ יורש מצד עצמו, ולא דק מדין משמוש. נמצא דכל הנפק"מ שיש במה שהוא יורש מדין עצמו, שייכים גם עכשיו, ושפיר הק' רעק"א, דהא ודאי צריך לכתוב אח, אף דאין נפק"מ בנוגע סדר הירושה, דע"י מה שנכתוב אינו עוקר הסדר שבא ע"י משמוש, אבל מ"מ שפיר איכא כמה נפק"מ לענין הא דיורש מעצמו, וכנ"ל.